

FAKTA.

1A/2020

express

KOULUTUS KUULUU KAIKILLE

Tietoa ja tilastoja oppimisen
tuesta eri koulutusasteilla

TAUSTAA

Monet oppijoista tarvitsevat koulutuspolkunsu varrella tukea oppimiseensa. Osa kaipaa tukea koko opiskelunsa ajan, osalla tuen tarve on väliaikainen. Oppimisen tukea tarjotaan kaikille, joilla on haasteita oppimisessa tai koulunkäynnissä.

Oppimisen tukea on saatavilla koko koulutuspolun ajan. Tuen käytänteitä on kehitetty kaikilla koulutusasteilla; tuoreimpana on oikeus saada tukea myös lukiokoulutuksessa. Jokaisella koulutusasteella seurataan omaa lainsäädäntöä ja terminologiaa. Yhteistä ovat yksilölliset, oppijan tarpeiden mukaiset ratkaisut. Oppijaa tuetaan löytämään omat vahvuutensa ja tukitoimet rakennetaan niiden päälle.

Tässä Fakta Express -julkaisussa kerrotaan, miten oppimisen tuki on eri koulutusasteilla järjestetty, ja tarjotaan tilastotietoa tuen toteutumisesta. Pääpaino on perusopetuksessa ja ammatillisessa koulutuksessa, joissa tuen käytänteitä on kehitetty jo pitkään.

Nykyään huomattava osa erityistä tukea tarvitsevista saa opetusta samoissa ryhmissä muiden oppijoiden kanssa, mutta osa hyötyy joustavista järjestelyistä ja opiskelusta pienemmässä ryhmässä. Jokaiselle oppijalle tarjotaan hänelle parhaiten sopiva oppimisympäristö sekä tarvittava tuki. Sovitut tukitoimet kirjataan oppijan henkilökohtaiseen suunnitelmaan. Näin oppilaitoksessa pystytään tukemaan oppijaa mahdollisimman hyvin ja suunnittelemaan tukea sekä arvioimaan sen toteutumista.

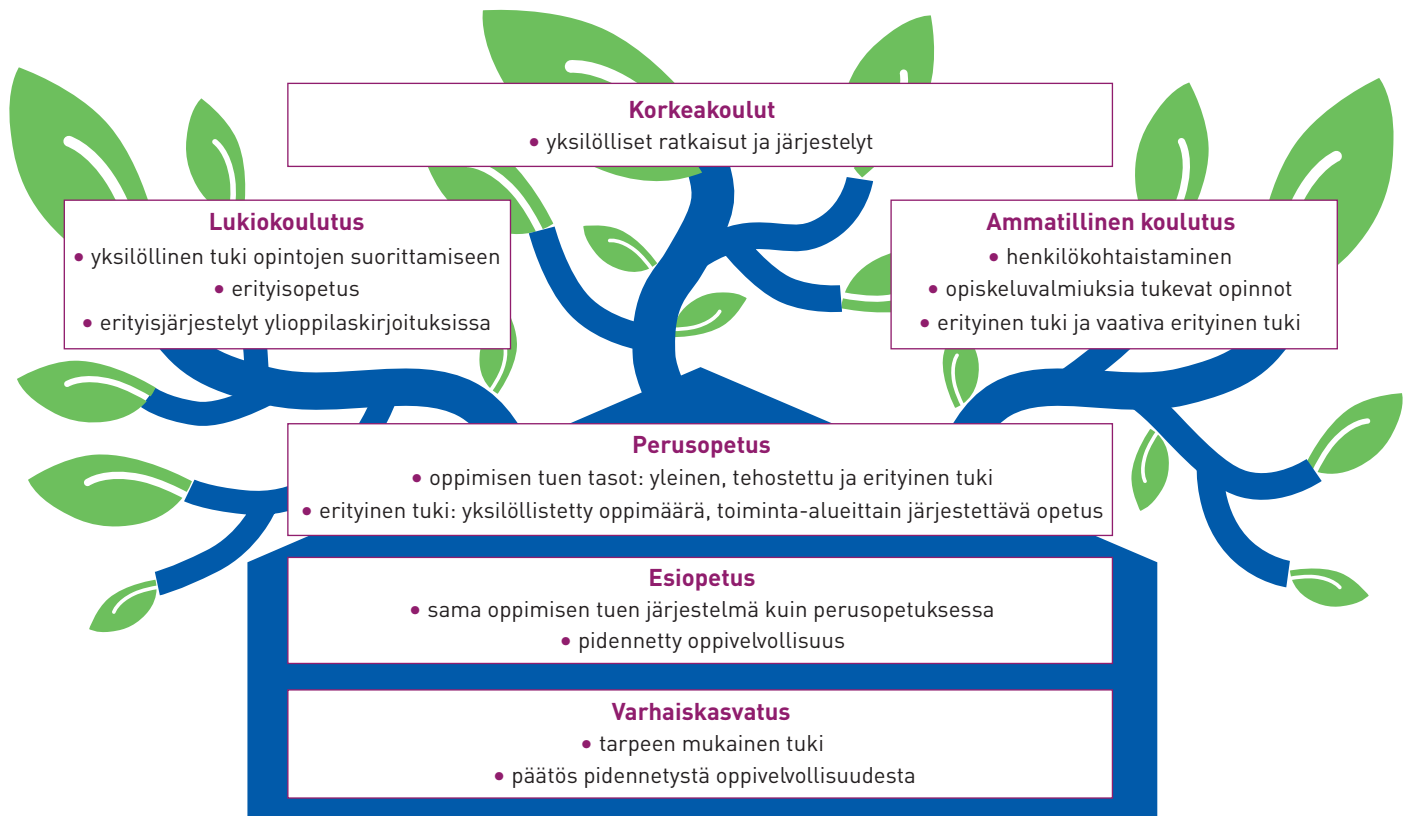
Oppimisen tuen toteuttamisessa ovat mukana kaikki opettajat. Lisäksi oppija voi saada tarvitsemaansa tukea myös moniammatillisesti. Koko henkilöstön osaamisella ja asenteella on suuri merkitys oppimiselle. Erityisopettaja on erityisen tuen ja erityispedagogiikan asiantuntija.

Tuen saaminen ei näy todistuksessa. Siihen tulee kuitenkin merkintä, jos tavoitteita tai arviointia on yksilöllistetty tai mukautettu, tai arvioinnista on poikettu. Tämä koskee sekä perusopetusta että ammatillista koulutusta.

Suomi on sitoutunut edistämään kaikille yhteistä koulutusta YK:n Salamancan julistuksen ja vammaisten oikeuksien yleissopimuksen mukaisesti. Yhdenvertaisuus on turvattu myös kansallaisella lainsäädännöllä. Esimerkiksi yhdenvertaisuuslaki velvoittaa kaikkia koulutuksen järjestäjiä edistämään samanarvoisuutta koulutuksessa.

Oppilaitoksen esteettömyys ja saavutettavuus tarkoittaa tilojen, järjestelmien, oppimisympäristöjen ja opetusmenetelmien soveltumista kaikille. Asenteiden esteettömyydellä tarkoitetaan esimerkiksi myönteistä suhtautumista erilaisuuteen sekä yhdenvertaista asennoitumista jokaiseen oppijaan. Sosiaalisesti esteettömässä oppilaitoksessa jokainen voi tuntea kuuluvansa oppilaitosyhteisöön.

TARPEENMUKAINEN TUKI ON OSA VARHAIS- KASVATUSTA

Varhaiskasvatuslain mukaan yhtenä varhaiskasvatuksen tavoitteena on lapsen yksilöllisen tuen tarpeen tunnistaminen ja tuen järjestäminen. Jokaiselle lapselle laaditaan varhaiskasvatussuunnitelma, johon kirjataan mahdollinen tuen tarve ja tukitoimenpiteet. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu tarvittaessa tuen suunnitteluun ja toteuttamiseen. Tuen tarvetta ja tarkoituksenmukaisuutta arvioidaan säännöllisesti.

Varhaiskasvatuksessa tukea saavien lasten määristä ei kerätä valtakunnallista seurantatietoa. Käytettävissä olevat tilastot perustuvat Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) joka kolmas vuosi tekemään kuntakyselyyn sekä erillisiin tiedonkeruisiin. Niiden mukaan suurin osa kunnallisista varhaiskasvatusyksiköistä seuraa perusopetuslakia mukailevaa jakoa tehostettuun ja erityiseen tukeen.

Tuen järjestämisessä on alueellisia eroja. Kaikkiaan kunnalliseen varhaiskas-

vatukseen osallistuneista lapsista noin 7 % saa yksilöllistä tukea. Valtaosa tuen saajista on poikia.

Jatkossa uusi varhaiskasvatuslaki (2018) takaa nykyistä laajemmat seurantatilastot. Lainmuutoksen myötä on otettu käyttöön varhaiskasvatuksen tietovaranto Varda, johon tallennetaan varhaiskasvatukseen liittyvää tietoa.

KAIKKI PERUS- OPETUKSEN OPPILAAT OVAT TUEN PIIRISSÄ

Perusopetuslain mukaan oppilas on oikeutettu oppimisen ja koulunkäynnin tukeen heti, kun tarve siihen ilmenee. Tuen tasoja on 3: yleinen, tehostettu ja

erityinen. Oppilas voi olla vain yhden tuen tasolla kerrallaan. Paikallisessa opetus-suunnitelmassa kuvataan tuen toteuttamisen työnjako.

Yleinen tuki on ensimmäinen keino vastata oppilaan tuen tarpeeseen. Se tarkoittaa joustavia järjestelyjä koulun arjessa ja kuuluu lähtökohtaisesti kaikille. Tukimuotoja ovat esimerkiksi tukiopetus, opetusmateriaalin eriyttäminen, lisäaika tehtävien tekemisessä sekä osa-aikainen erityisopetus.

Mikäli yleinen tuki ei riitä, koulussa tehdään oppilaalle pedagoginen arvio, jossa selvitetään tarve tehostettuun tukeen siirtymisestä. Tukitoimet suunnitellaan yhdessä oppilaan ja vanhempien kanssa. Tehostettu tuki on yleistä tukea säännöllisempää, vaikka käytännön ratkaisut voivat olla samoja. Oppilaan tuelle asetetut tavoitteet, pedagogiset ratkaisut, tuen edellyttämä yhteistyö ja palvelut sekä suunnitelma tuen seurannasta ja arvioinnista kirjataan oppilaalle tehtävään

**Erityistä tukea saa 7 % kunnalliseen
varhaiskasvatukseen osallistuneista lapsista.**

oppimissuunnitelmaan. Tehostetun tuen oppilas voi opiskella erityisten painoalueiden mukaisesti, jolloin tavoitteena ovat oppiaineen keskeisimmät sisällöt omalla vuosiluokalla.

Mikäli tukea tarvitaan enemmän, oppilaalle tehdään pedagoginen selvitys erityisen tuen tarpeen kartoittamiseksi. Se on tarkoitettu oppilaille, joiden kasvun, kehityksen tai oppimisen tavoitteiden saavuttaminen ei muuten toteudu. Oppilaan tilannetta selvitetään oppilaan ja huoltajan kanssa moniammatillisesti. Erityisen tuen päätöksen tekee opetuksen järjestäjä. Päätökseen kirjataan mm. oppilaan pääsääntöinen opetusryhmä, mahdolliset avustajapalvelut sekä muut tuen resurssit. Oppilaalle laaditaan henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS), jossa määritellään

oppilaan tavoitteet, opetuksen sisältö, opetusjärjestelyt ja -menetelmät sekä oppilaan tarvitsema tuki ja ohjaus.

Tarvittaessa eri oppiaineiden oppimääriä voidaan erityisen tuen oppilaalla myös yksilöllistää. Jos oppiaineiden

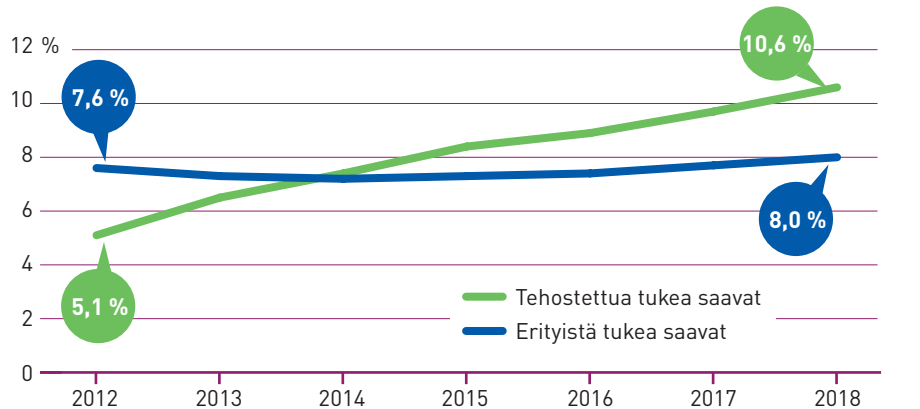
yksilöllistäminen ei mahdollista oppimista, opetus voidaan järjestää oppiaine-jaon sijasta toiminta-alueittain (motoriset taidot, kieli ja kommunikaatio, päivittäiset taidot, sosiaaliset taidot ja kognitiiviset taidot).

Joka viides peruskoululainen saa tehostettua tai erityistä tukea

Vuonna 2018 tehostetun tuen piirissä oli lähes 60 000 oppilasta, mikä on miltei 11 % kaikista peruskoululaisista. Erityistä tukea sai noin 45 500 oppilasta, joista peräti 32 200 oli poikia.

22 % kaikista perusopetuksen oppilaista sai osa-aikaista erityisopetusta. Valtaosa tästä joukosta oli yleisen tuen oppilaita.

TEHOSTETTUA JA ERITYISTÄ TUKEA SAAVIEN OSUUS KAIKISTA OPPILAISTA 2012–2018

Lähde: Tilastopalvelu Vipunen

Miltei neljäsosa kaikista oppilaista saa osa-aikaista erityisopetusta.

VUOSILUOKKIIN SITOMATON OPISKELU JOUSTAA MYÖS YLÖSPÄIN

Vuosiluokkiin sitomaton eli oman opinto-ohjelman mukainen opiskelu (VSOP) on joustava järjestely, joka mahdollistaa opinnoissa etenemisen yksilöllisesti. Sitä voidaan käyttää koko koulun, tiettyjen vuosiluokkien tai yksittäisten oppilaiden opiskelun järjestämisessä. Oppimäärä jaetaan vuosiluokkien sijaan opintokokonaisuuksiksi.

Vuosiluokkiin sitomatonta opiskelua voi hyödyntää esimerkiksi lahjakkuutta tukevana tai opintojen keskeyttämistä ehkäisevänä toimintatapana. Vuosiluokkiin sitomatomi opiskelua voi hyödyntää esimerkiksi lahjakkuutta tukevana tai opintojen keskeyttämistä ehkäisevänä toimintatapana. Vuosiluokkiin sitomatomi opiskelua voi hyödyntää esimerkiksi lahjakkuutta tukevana tai opintojen keskeyttämistä ehkäisevänä toimintatapana.

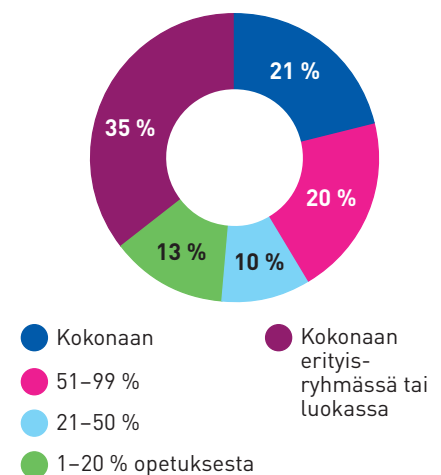
Yli puolet erityistä tukea saavista opiskelee yleisopetuksen ryhmässä

Suomessa on pyritty siihen, että yhä useampi erityisen tuen oppilaista opiskelisi erityisluokan sijaan yleisopetuksen ryhmässä. Tämä on kaikille yhteisen koulutuksen tavoitteiden mukaista. Vuonna 2018 jo noin 65 % erityisen tuen oppilaiden opetuksesta järjestettiin ainakin joiltakin osin yleisopetuksen ryhmässä.

Vastaavasti erityiskouluissa opiskelevien oppilaiden määrä on viime vuosina laskenut. Vuonna 2018 niissä opiskeli vajaat 4 100 peruskoululaista, kun heitä vielä vuonna 2012 oli noin 550 enemmän. Kaikista erityistä tukea saavista oppilaista erityiskouluissa opiskelee tällä hetkellä noin 9 %.

Erityiskoulujen määrä on viidessä vuodessa vähentynyt miltei kolmanneksella. Vuonna 2018 Suomessa toimi 63 erityiskoulua.

ERITYISEN TUEN OPPILAAT YLEISOPETUKSESSA 2018

Lähde: Tilastopalvelu Vipunen

Erityiskoulujen määrä on viime vuosina pudonnut kolmanneksella, mutta niiden oppilasmäärä vain 12 %.

ERITYISOPETTAJIEN KELPOISUUDESSA ON EDELLEEN PARANTAMISEN VARAA

Erityisopettajien kelpoisuusaste on edelleen alhaisempi kuin perusopetuksen opettajistolla kokonaisuutena. Vuonna 2016 kelpoisten osuus erityisluokanopettajista ja erityisopettajista oli 86 %, kun se kaikilla opettajilla oli 95 %.

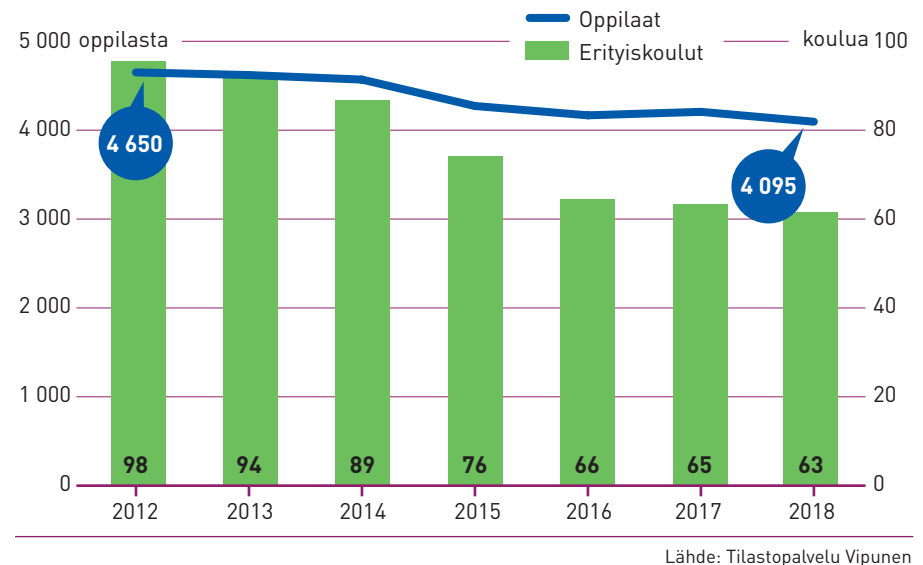
Vaihtelu maakuntien välillä on suurta. Suhteellisesti paras kelpoisuustilanne oli Keski-Suomessa, jossa lähes kaikki erityisopettajat olivat kelpoisia tehtäväänsä. Suhteellisesti huonoin tilanne oli Kanta-Hämeessä, jossa kelpoisuusaste jää 77 %:iin.

TUKI JATKUU MYÖS NIVELVAIHEEN KOULUTUKSISSA

Nivelvaiheen koulutukset – lisäopetus eli kymppiluokka, ammatilliseen koulutukseen valmentava VALMA ja lukiokoulutukseen valmistava LUVA – tarjoavat oppilaille mahdollisuuksia peruskoulun aikana hankittujen tietojen ja taitojen sekä elämänhallinnan ja oppimaan oppimisen taitojen vahvistamiseen.

Opiskelijalla on oikeus tukeen myös kaikissa nivelvaiheen koulutuksissa. Lisäopetuksessa tuki määräytyy perusopetuksen, LUVAssa lukiokoulutuksen ja VALMAssa ammatillisen koulutuksen lainsäädännön mukaan.

ERITYISKOULUJEN JA NIIDEN OPPILAIDEN MÄÄRÄ 2012–2018

Neljäosalla erityisen tuen oppilaista on päätös pidennetystä oppivelvollisuudesta

Vaikeasti vammaiset lapset kuuluvat pidennetyn oppivelvollisuuden piiriin ja aloittavat yleensä oppivelvollisuuden vuotta säädeltyä aikaisemmin. Päätökset pidennyksestä tehdään ennen oppivelvollisuuden alkamista. Pidennetyn oppivelvollisuuden oppilaalla on aina päätös myös erityisestä tuesta.

Viime vuosina pidennetyn oppivelvollisuuden oppilaiden osuus kaikista erityistä tukea saavista on ollut noin neljäosaa. Heitä on perusopetuksen kaikista oppilaista hieman vajaa 2 %.

AMMATILLINEN KOULUTUS TARJOAA MONIPUOLISIA MAHDOLLISUUKSIA ERILAISILLE OPPIJOILLE

Noin 40 % perusopetuksen päättävistä jatkaa opintojaan ammatillisessa koulutuksessa. Siellä opiskelee myös aikuisia osaamisen täydentäjiä tai ammatin vaihtajia. Ammatillista koulutusta toteutetaan yhteistyössä työelämän kanssa. Tarjolla on monipuolisia kouluttautumismahdollisuuksia.

Ammatillisen koulutuksen lainsäädäntö mahdollistaa opiskelijoiden tukemisen monella tavalla. Jokaisen opiskelijan opinnot henkilökohtaistetaan eli suunnitellaan aiemman osaamisen ja tuen tarpeiden perusteella. Kaikilla opiskelijoilla on oikeus saada ohjausta ja tukea opintoihinsa.

Mikäli opiskelija tarvitsee tukea opetuskielen, vieraiden kielten tai matematiikan kaltaisissa perustaidoissa, hän voi osallistua opiskeluvalmiuksia tukeviin opintoihin. Niissä tuetaan myös opiskelijan arjen- ja elämänhallintaa sekä opiskelutaitoja.

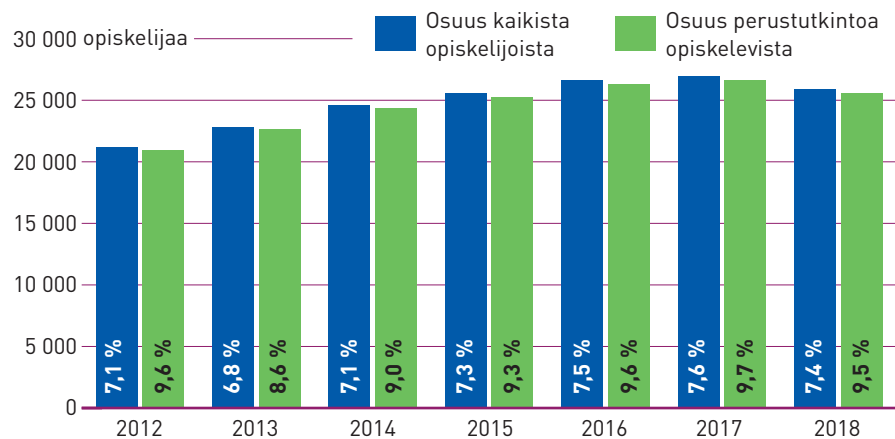
Opiskelijalla on oikeus saada erityistä tukea, jos hän oppimisvaikeuksien, vamman, sairauden tai muun syyn vuoksi tarvitsee pitkäaikaista tukea oppimiseen ja opiskeluun. Erityisopettaja, ryhmän vastuopettaja tai opinto-ohjaaja kirjaa sovitut tukitoimet opiskelijan henkilökohdalliseen osaamisen kehittämissuunnitelmaan eli HOKSiin.

Mikäli opiskelijan kannalta on välttämätöntä, voidaan poiketa ammattitaitovaatimuksista tai osaamistavoitteista tai mukauttaa osaamisen arviointia.

Vaativa erityinen tuki tarkoittaa lähinnä ammatillisissa erityisoppilaitoksissa annettavaa opetusta. Se on tarkoitettu niille opiskelijoille, jotka tarvitsevat jatkuvaa ja tiivistä laaja-alaista erityistä tukea vaikeiden oppimisvaikeuksien taikka vaikean vamman tai sairauden vuoksi.

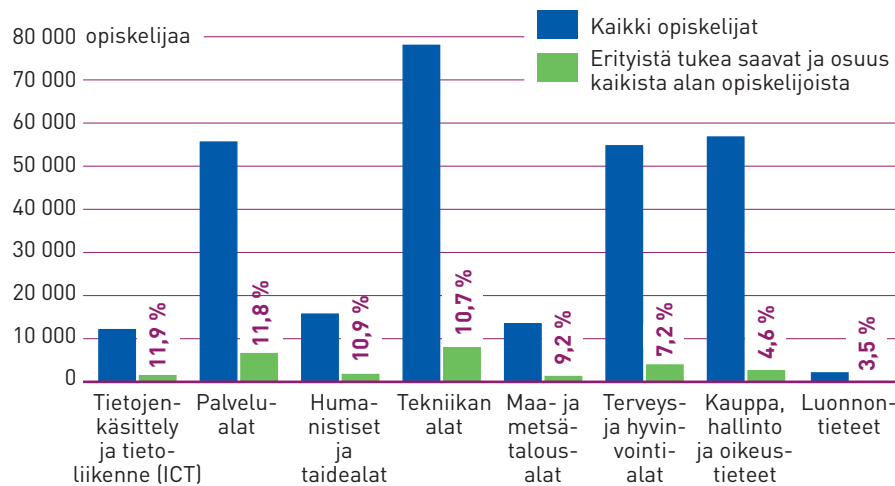
sisä annettavaa opetusta. Se on tarkoitettu niille opiskelijoille, jotka tarvitsevat jatkuvaa ja tiivistä laaja-alaista erityistä tukea vaikeiden oppimisvaikeuksien taikka vaikean vamman tai sairauden vuoksi.

ERITYISTÄ TUKEA SAAVIEN OPISKELIJOIDEN MÄÄRÄ JA OSUDET 2012–2018

Lähde: Tilastopalvelu Vipunen

ERITYISTÄ TUKEA SAAVIEN MÄÄRÄT JA OSUDET KOULUTUSALOITTAIN 2018

Lähde: Tilastopalvelu Vipunen

Erityistä tukea saa noin 7 % ammatillisen koulutuksen opiskelijoista

Erityistä tukea saa ammatillisessa koulutuksessa reilut 7 % opiskelijoista ja perustutkintoa opiskelevista reilut 9 %. Perustutkintokoulutuksessa erityistä tukea saaneissa nuorten osuus on ollut noin 15 % eli selvästi suurempi kuin aikuisten, joista erityistä tukea sai vain reilu prosentti.

Määrällisesti eniten erityistä tukea saavia opiskelijoita on tekniikan alalla, mutta suhteellisesti eniten heitä on tietojenkäsittelyn ja tietoliikenteen (ICT) alalla sekä palvelualoilla.

Suhteellisesti eniten erityistä tukea saavista opiskelijoista opiskelee tietojenkäsittelyn ja tietoliikenteen alalla ja palvelualoilla.

Vaativan erityisen tuen koulutuksissa opiskelevien osuus on noin 1,5 prosenttia

Vaativana erityisenä tukena järjestettävässä koulutuksessa opiskeli yhteensä noin 4 700 opiskelijaa, mikä on 1,5 % kaikista ammatillisen koulutuksen opiskelijoista. Vaativan erityisen tuen opiskelijoista 3 100 opiskeli tutkintokoulutuksessa ja 600 ammatilliseen koulutukseen valmentavassa koulutuksessa (VALMA).

Lisäksi noin 1 000 vaativan erityisen tuen opiskelijaa opiskeli työhön ja itsenäiseen elämään valmistavassa koulutuksessa (TELMA), joka tarjoaa opiskelijalle hänen henkilökohtaisten tavoitteidensa ja valmiuksiensa mukaista opetusta ja ohjausta.

AMMATILLISEN KOULUTUKSEN ERITYISOPETTAJIEN KELPOISUUS ON ERINOMAINEN

Ammatillisen koulutuksen opetushenkilön kelpoisuudet ovat hyvällä tasolla: vuoden 2016 opettajatiedonkeruun mukaan noin 90 % henkilöstöstä oli muodollisesti kelpoisia tehtäviinsä. Erityisopettajien taso oli vieläkin parempi, sillä heidän kelpoisuusaste oli lähes 94 %. Lukujen takana näkyvät todennäköisesti viime vuosien panostukset erityisopettajien koulutukseen.

Noin 70 % ammatillisen koulutuksen erityisopettajista oli naisia, kun naisten osuus kaikista opettajista oli 56 %. Vuonna 2016 ammatilliseen erityisopettajankoulutukseen valituista hieman yli 70 % oli naisia.

UUSI LUKIOLAKI PARANTAA OPISKELIJOIDEN MAHDOLLISUUKSIA OPPIMISEN TUKEEN

Lukioissa otetaan käyttöön uudet opetussuunnitelmat elokuussa 2021. Ne laaditaan Opetushallituksen marraskuussa 2019 julkaisemien lukion opetussuunnitelman perusteiden pohjalta. Lukiolain (2018) mukaisesti opiskelijoille tarjotaan entistä kattavampaa ja pitkäkestoisempaa opinto-ohjausta sekä tukea opintojen suorittamiseen sitä tarvitseville.

Tuen tarvetta arvioidaan opintojen alussa ja säännöllisesti niiden edetessä. Tässä ovat mukana opettajat ja opiskelija sekä tarvittaessa huoltaja. Mukana voi olla myös muita asiantuntijoita. Tukitoimien suunnittelu ja toteutus aloitetaan mahdollisimman varhain. Niiden vaikuttavuutta seurataan säännöllisesti. Tukitoimet kirjataan opiskelijan pyynnöstä henkilökohtaiseen opintosuunnitelmaan.

Oppimisen tuki merkitsee lukioissa yksilöllisiä ja opiskeluympäristöön liittyviä ratkaisuja sekä opiskelijan yksilöllisiin tarpeisiin vastaamista. Tuen muotoja voivat olla mm. tukiopetus, monipuolinen ohjaus tai opetuksen eriyttäminen. Opiskelija voi saada myös aineenopetusta tukevaa erityisopetusta, joka tarkoittaa esimerkiksi opiskelutaitojen opetusta tai ohjausta opiskelijan omien vahvuuksien käyttämiseen. Lisäksi opiskelijaa ohjataan tarvittaessa hakemaan avustajapalveluita tai apuvälineitä.

Opiskelijalla on mahdollisuus osoittaa osaamistaan eri tavoin ja arvioinnin tavat suunnitellaan opiskelijan tarpeiden mukaisesti. Paikallisessa opetussuunnitelmassa kuvataan yksityiskohtaisesti tuen suunnittelu, toteuttaminen ja arviointi käytännössä.

*Oppimisen tuki
tarkoittaa lukiossa
opiskelijan yksi-
löllisiin tarpeisiin
vastaamista.*

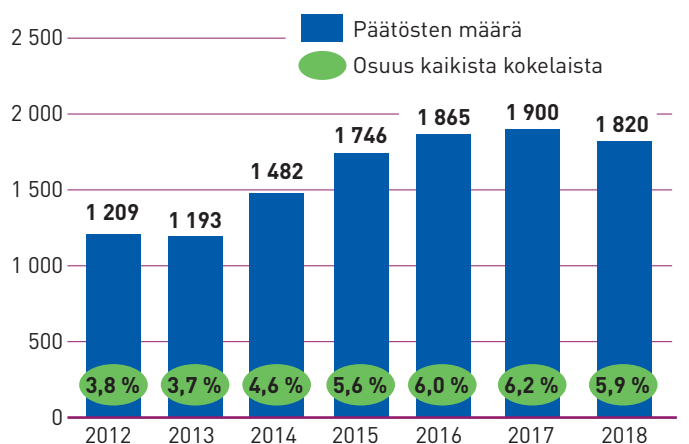
Erityistarpeet huomioidaan ylioppilastutkinnoissa

Ylioppilaskokeen erityisjärjestelyistä pitää kertoa opiskelijalle heti lukion alkaessa. Erityisjärjestelyjä kokeillaan jo opintojen aikana ja niiden toimivuutta arvioidaan.

Kokelas tai hänen huoltajansa tekee ylioppilastutkintolautakunnalle hakemuksen erityisjärjestelyistä tai suoritusta heikentävän syyn huomioimisesta ylioppilaskokeen arvostelussa. Esimerkiksi sairaus, vamma, lukemisen tai kirjoittamisen erityisvaikeus tai vieraskielisen kielivaikkeudet ovat huomioitavia syitä. Erityisjärjestelyjä ovat kokeen suorittamiseen tarvittavan lisäajan, erillisen pienryhmätilan, kirjasinkoon suurentamisen tai näkövammaisten apuvälineiden kaltaiset asiat.

Erityisjärjestelyjen kokonaismäärä ei ole juuri muuttunut, muuta niitä tehdään aiempaa enemmän lukihäiriöiden perusteella. Vuonna 2018 lukihäiriöön perustuvia erityisjärjestelypäätöksiä tehtiin 1 820 ja sairaudesta ja vammasta aiheutuvia erityisjärjestelypäätöksiä 850.

LUKIHÄIRIÖN PERUSTEELLA TEHDYT ERITYISJÄRJESTELYPÄÄTÖKSET 2012–2018

Lähde: Ylioppilastutkintolautakunta

KORKEAKOULUISSA EDISTETÄÄN YHDEN- VERTAISUUTTA YKSILÖLLISILLÄ RATKAISUILLA

Korkeakouluissa tehdään yksilöllisiä ratkaisuja ja järjestelyjä, jotta opiskelu olisi mahdollista kaikille. Niitä ovat esimerkiksi tuki opintojen suunnittelussa, vaihtoehtoiset tavat suorittaa opintojakso, erityisjärjestelyt tentissä tai verkkotentin käyttäminen. Erilaisten sähköisten järjestelmien helppokäyttöisyys mahdollistaa opiskelun mahdollisimman monelle.

Jokaisella korkeakoululla on yhdenvertaisuussuunnitelma, jossa kuvataan ne toimenpiteet, joiden avulla pyritään edistämään yhdenvertaisuutta oppilaitoksessa. Opiskelijalla on oikeus saada erityisjärjestelyjä jo pääsykokeessa, mikäli hän niitä jonkin syyn takia tarvitsee. Opintojen aikana opiskelija saa tarpeen mukaan tukea ja ohjausta.

Opetushallitus on opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalalla toimiva virasto, joka vastaa koulutuksen, varhaiskasvatuksen ja elinikäisen oppimisen kehittämisestä sekä kansainvälisyyden edistämisestä.